

Upptagning av ny dörr i sakristian samt vändning av befintlig entrédörr och montering av skyddsglas

Barkarö kyrka, Barkarö församling

Antikvarisk medverkan

Barkaröby 1:17
Västerås-Barkarö socken
Västerås kommun
Västmanland

Christina Andersson

Upptagning av ny dörr i sakristian samt vändning av befintlig entrédörr och montering av skyddsglas

Barkarö kyrka, Barkarö församling

Antikvarisk medverkan

Barkaröby 1:17
Västerås kommun
Västmanlands län
Västmanland

Christina Andersson

Denna rapport har framställts av ett företag
vars miljöledningssystem är certifierat enligt ISO 14001
av Svensk Certifiering Norden AB.

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2022

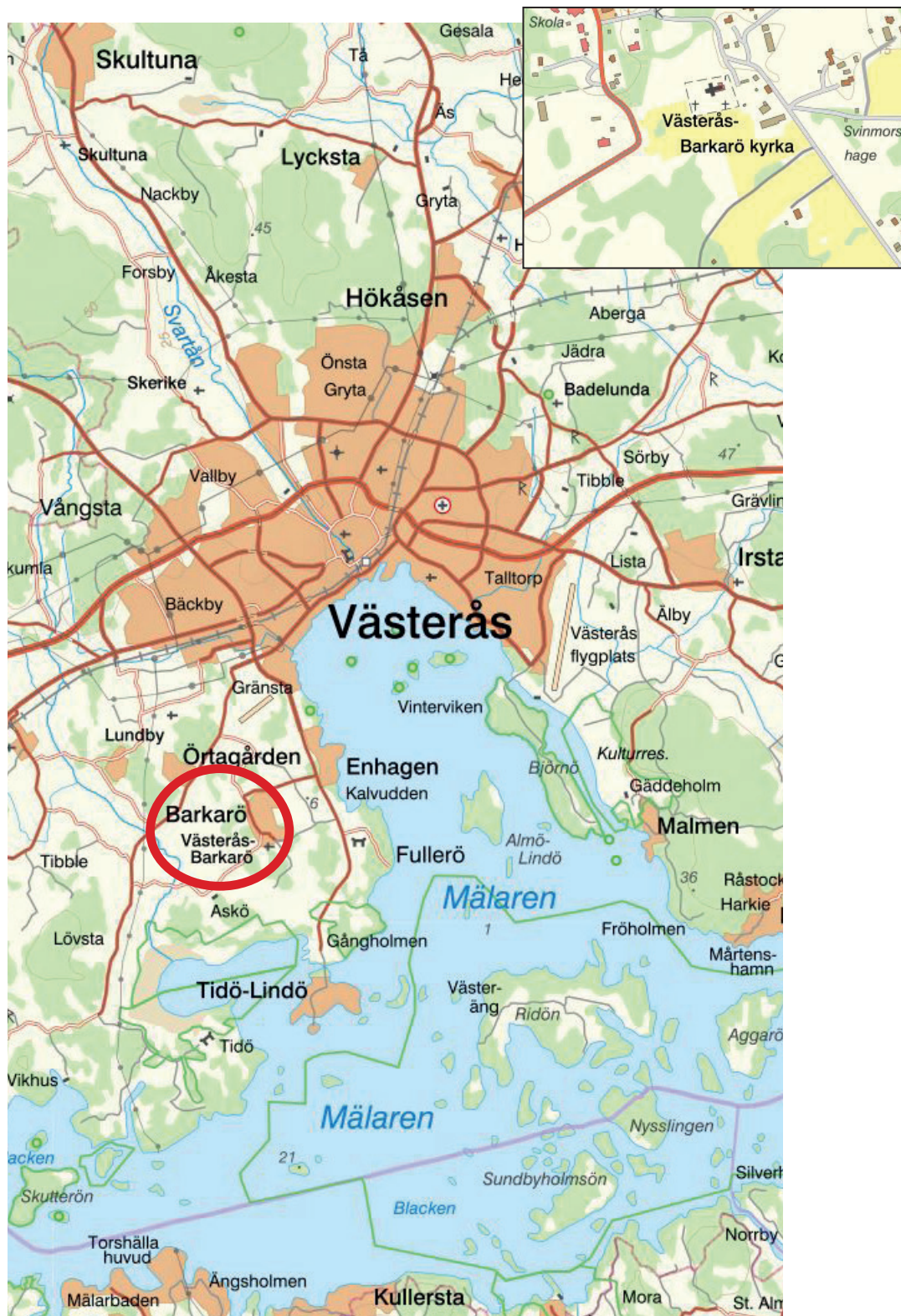
Omslag: Skyddsglas monterat på utsidan av korfönstret.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande MS2012/02954.

ISBN 978-91-8041-097-7

Innehåll

Inledning	5
Historik och beskrivning	5
Genomförande	6
Nytt skyddsglas	7
Genomförande	7
Resultat	7
Referenser	23
Tekniska och administrativa uppgifter	23

Figur 1. Kyrkan ligger i Barkarö, nästan en mil sydväst om centrala Västerås. Kyrkans läge är markerat med en röd ring. Utsnitt ur Gröna kartan.

Inledning

Västerås-Barkarö kyrka tillhör Barkarö församling i Västerås stift och är belägen cirka 1 mil sydväst om centrala Västerås. Kyrkan är av medeltida ursprung, men från denna tid återstår idag endast sakristan och delar av långhusets murverk. Nuvarande byggnadsvolum är till stor del ett resultat av en återuppbyggnad efter brand på 1770-talet.

Barkarö kyrka har under lång tid haft behov av en extra utrymningsväg vid brand. Alternativ utrymningsväg, saknades helt. Enligt brandteknisk utlåtande från besiktning av kyrkan 2018 framkom att utrymningsväg borde anordnas för att tillåta fler än 30 besökare i kyrkan.

Diskussioner om lämplig placering av ny dörr, hade dessförinnan pågått under flera års tid. Den brandtekniska utredningen påtalade även att entrédörren borde vara utåtgående. Vilket föranledde en antikvarisk förundersökning med konsekvensanalys utförd av Stiftelsen kulturmiljövård (KM), daterad 2018-12-21. En rökfyllnads- och utrymningsanalys utfördes av Brandprojektering Västerås AB, daterad 2020-04-30.

Öppningen av ny dörr i sakristian samt vändning av västportens inre dörrpar har genomförts enligt beslut från Länsstyrelsen (dnr 433-69-2019, beslutsdatum 2019-11-20). Nytt beslut upphävde tidigare beslut, (dnr 433-69-2019 daterat 2019-03-03).

Arbetet med återöppning av dörr i sakristian har genomförts av Tero Kahelin vid Murarglädje AB och Jali Satta, vid TGA Bygg & Konsult AB samt Anders Häggström från S.I.S Industrisanering. Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har medverkat som antikvarier på uppdrag av Fredrik Lindblom, Västerås pastorat. I slutfasen av västportens vändning har snickare Pär Blomström varit behjälplig.

Montering av skyddsglas vid korfönstret har genomförts efter beslut från Länsstyrelsen (dnr 433-6100-2018, beslutsdatum 2018-12-11). Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har medverkat som antikvarie. Altum Security AB har monterat skyddsglaslet från Hamerglass med hjälp av Murare Tero Kahelin.

Historik och beskrivning

Kyrkan är troligen uppförd omkring 1200, ursprungligen bestående av ett långhus, ett lägre smalare korparti i öster och ett litet västtorn utan klockor. På 1300-talet utvidgades koret till samma bredd som långhuset och en sakristia uppfördes mot norr.

Kyrkan genomgick en stor upprustning under 1640-talet. Kyrkans nuvarande omfång tillkom vid en utbyggnad år 1765, ritad av Carl-Johan Cronstedt, då långhuset förlängdes och kyrkan fick ett högre torn. En förödande brand kort därpå innebar en återuppbyggnad.

I den antikvariska förundersökningen, upprättad av Stiftelsen för kulturmiljövård, framkom tre huvudsakliga lösningar till upptagande av ny dörr. Ett av förslagen var upptagning av tidigare dörröppning i sakristians västra fasad. Förslaget grundade sig på att det vid genomgången av arkivhandlingar framkom att en igensatt öppning i sakristians västra vägg påträffades vid en renovering 1978. I handlingarna framkom också att väggen i övrigt, var murad av gråsten och täckt med kalkputs.

Beslut fattades därefter av länsstyrelsen att återöppna tidigare dörröppning i sakristians västra fasad. Under våren 2019 tillkallades antikvarie och putsen knackades ner på utsidan av sakristian. Vid nedtagning av puts genom provyta framkom dock att öppningen inte var genomgående utan troligen en nisch på insidan av sakristian. Ärendet fick därför prövats åter.

Genomförande

Nytt startmöte hölls den 2020-02-04. Denna gång börjar man från insidan. En dammtät plastbur placerades i sakristian, vid den västra väggen. Textilförvaringskåpet flyttades till den norra väggen och framför fönstret på östra sidan fick barockskåpet en tillfällig placering. Efter att textilskåpet flyttats var det lätt att se var det ursprungligen funnits en öppning i muren. Putsytans struktur visade var nischen var belägen.

Vid mötet knackades putsen ner på insidan, av sakristians västra sida, mitt för det hål som togs upp i yttermuren på utsidan av sakristian under 2019. Det visade sig att nischen i tegel som dokumenterades vid renoveringen av sakristian på 1970-talet, fanns kvar och stämde bra i bredd och höjd med tidigare dokumentation. Nytt var att öppningen hade ett murat valv. Detta fanns inte med på ritningen från 1978. Ytterst under putsen påträffades tunntegel, där under tegel. Flertalet tegelstenar var av stortegelformat, men även moderna tegelstenar/håltegel fanns i nederkant av nischen. Runt nischen är väggen murad med gråsten. Fogbruk mellan stenarna var lerbruk. Tegelstenarna sparades för återbruk.

Mellan yttermur och nisch fanns ett hålrum, till stora delar fyllt med fyllnadsmaterial som behövde avlägsnas. Valvslagningen säkrades med stag.

Vid upptagning av hålet i muren upptäcktes en trappa i natursten/gråsten. Trappan var troligen i bruk fram till att kyrkan byggdes till. När den inte längre behövdes för att nå vinden murades öppningen igen. Det beslöts att bevara trappa och suga ut nyare fyllningsmaterial, (trots att taklucka finns) men det konstaterade att det finns fördelar med en invändig väg upp till sakristians vind.

Efter upptagningen av valvöppningen i sakristian, diskuterades om öppningen var tillräckligt stor för att kunna användas som utrymningsväg. Ur antikvariskt perspektiv framhölls att det vore önskvärt att bevara befintlig öppning som troligen är medeltida. Vidare ansågs att det vore riskabelt för konstruktion, samt negativt ur antikvariskt perspektiv att förstora öppningen. Arbetet fick således avstanna i väntan på utlåtande av brand.

Brand konstaterade i sin utredning att det upptagna hålet, (höjd 160 cm bredd 65 cm) är tillräckligt stort för att fungera som utrymningsväg. På grund av att en stor gråsten i utrymmet mellan yttre- och inre mur, inte var lämplig att flyttas ändrades dock den yttre dörrens placering en aning och passagen mellan murarna blev därmed aningen snedställd.

Efter upptagning av valvöppningen, konstaterade muraren att hållfastheten på tegelmuren vid öppningen närmast kyrkorummet, vänster sida sett från insidan, inte var tillräckligt hållfast. Tegelstenarna plockas ner och sattes om. Befintliga sparade tegelstenar används för detta. Mellan yttermur och nisch behövde hålrummet närmast kyrkorummet åter fyllas med befintlig gråsten (som plockades bort vid öppning i muren). Hydrauliskt kalkbruk av märket Weber används för detta.

En tegelvägg på båda sidor av passagen murades upp mellan inre och yttre mur. Maskinslaget tegel från Danmark användes eftersom det visade sig svårt att få tag på svenskt tegel. Använt tegel är "Maskinslaget röd" från Winerberg. Vid murning gjordes fogarna lite tjockare. Fog borstades för att uppnå fint resultat.

Efter flera diskussioner om hur taket i passagen borde utformas kom man slutligen överens om valvslagning. Dörren har fått en indragen placering i fasaden för att bli mindre iögonfallande. Ett valv är slaget ovan dörren. Dörromfattningen är putsad med samma putsstruktur som övrig kyrka och avfärgad i gul kulör. Vit omfattning, liknande övriga dörrar, har diskuterats, men för att göra dörren så underordnad som möjligt förkastades förslaget. Dörren är en enkel trädörr som målats med linoljefärg i svart kulör, för att harmonisera med flera av kyrkans övriga dörrar.

Tegelmuren i passagen har putsats medan valvbågen i sakristian har lämnats obehandlad. Äldre putslager på valvbågen har knackas bort. Bakom ny dörr upp till vinden har muraren fyllt på med gråsten och kalkbruk för att få stabilitet. Trappan som påträffades gick inte hela vägen upp utan har kompletterats med en enkel trästege.

Golvet i passagen, består av befintlig gråsten, som murats med kalkbruk, och som lagts aningen sluttande för att undvika trappsteg. Utvärdig markbeläggning närmast dörren har lagts med smågatsten.

Sakristian har fått ny skåpinredning tillverkad av Västerås möbelhantverk.

Kyrkans befintliga entrédörr har vänts och är numera utåtgående. Ny tröskel är monterad och ny kortläsare placerad i anslutning till dörren. Vid slutbesiktning i december 2022 konstaterades att vändningen av dörren blev lyckad. Låskistor ligger utanpå dörren och har specialtillverkats för att passa. Ny tätningslist kommer att bytas till linsnöre. Vidare återstår målning samt återmontering av av dörrens äldre trälist.

Nytt skyddsglas

1867 vidgades fönsteröppningar på Barkarö kyrka och befintliga gjutjärnsfönster sattes in. Korfönstrets med glasmålning är från 1925. Korfönstrets gjutjärnsbåge och glas har varit illa av den kondens som uppkommer på fönstret på grund av stora temperaturskillnader. Ett skyddsglas och ny kittning kommer att skydda mot mekaniska skador utifrån.

Genomförande

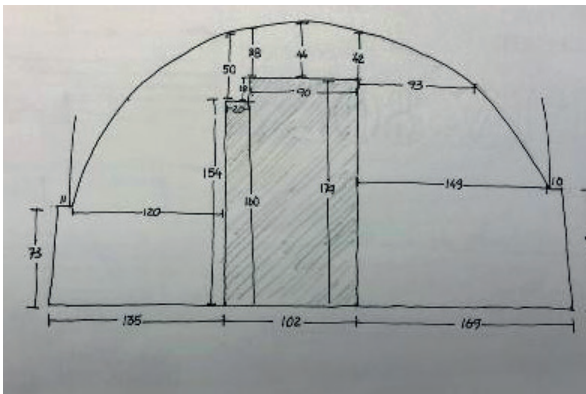
Montering av skyddsglas har gjorts på korets utsida. Inspirationen till genomförande kommer från Helga Trefaldighetskyrkan i Uppsala, där man monterat en 12 mm Hammerglass-ruta framför sina blyinfattade glas. Skyddsglasets har levererats i två delar. Detta var nödvändigt för att den övre glasrutan skulle kunna sågas till på plats. Glasrutorna har monterats med distansskruv. Montaget gjordes efter att fönstren i kyrkan målats. Murare Tero tillkallades för att göra infästningar och putslagningar. Glasets som använts kommer från Hammerglass. Åtgärden är inte synlig från insidan av kyrkan men exteriört ser man glasets om man är antikvarie. Ett första startmöte hölls den 2021-09-23. Vid monteringen av glasets var Frdrik Lindblom på plats. Slutbesiktning hölls 2022-12-08.

Resultat

Åtgärdena följer villkoren i Länsstyrelsens beslut (dnr 433-69-2019, beslutsdatum 2019-11-20) samt dnr 433-6100-2018, beslutsdatum 2018-12-11). Arbetet har följt beslut med få avvikelser som godkänts under arbetets gång. Under planering och utförandet av åtgärder har det funnits lyhördhet från samtliga parter angående antikvariska frågor och resultatet är ur antikvariskt perspektiv bra.

Figur 2. Våren 2019. Det har blivit dags att ta reda på om det finns en äldre dörröppning till sakristian bakom putsen.

Figur 3. Uppmättningsritning av ingenputsad muröppning i sakristian. Källa ATA.

Figur 4. Tero har påbörjat arbetet.

Figur 5. Bakom putsen döljer sig, medeltida gråstensmur.

Figur 6. Besvikelsen, är stor, eftersom ingen äldre dörröppning påträffas i den yttre muren.

Figur 7. Vid nedknackning av sakristians puts, visar det sig att det inte finns spår av någon igenputsad dörröppning. Däremot finns ett hålrum mellan yttre och inre gråstensmuren.

Figur 8. Antikvarie Christina Andersson på plats för att inspektera spår av igenputsad dörröppning i sakristian. Murare Tero visar. Foto: Fredrik Lindblom.

Figur 9. Sakristian vid startmöte i februari 2020. Muraren Tero står innanför uppsatt plasthölje och har påträffat en igenmurad vägg av tegel.

Figur 10. Vägg i sakristian, bakom putsen påträffas tunntegel och där under tegel.

Figur 11. Vägg i sakristian, tidigare öppning har påträffats.

Figur 12. Stege på plats så att vi kan kika in.

Figur 13. Entrédörren som enligt beslut skall vändas utåt.

Figur 14. Grästensmuren är upptagen. Mitt i bild ses muröppningen in till sakristian.

Figur 15. Detalj av tidigare muröppning sedd från utsidan.

Figur 16. Mellan yttre och inre muren finns rester av en stentrappa upp till vinden.

Figur 17. Utblick uppåt, vindsutrymme ovanför sakeristian som tidigare nåddes via stentrappa.

Figur 18. Gråstensmurens yttre kant jämnas till av Anders Haggström från S.I.S Industrisanering.

Figur 19. Utrymmet mellan inre och yttre mur. Efter att lösa stenar plockats ner, sommaren 2020.

Figur 20. Efter att gråstensmuren åter satts tillbaka med kalkstensbruk och tegelmuren runt öppningen murats upp igen, med befintligt tegel.

Figur 21. Detalj av den påträffade trappan upp till sakristians vind, belägen mellan yttre och inre mur. Augusti 2020.

Figur 22. Besök i angusti. Nya tegelmurar på plats i passagen mellan yttermur och sakristian.

Figur 23. Befintlig stentrappa har sparats och en liten dörr är tänkt att placeras i den nya tegelmuren för att kunna nå sakristians vind.

Figur 24. Detalj av golvet i passagen. En av de större stenarna har kapats för planare yta.

Figur 25. Muröppning sedd från sakristian i maj 2020 före omsättning.

Figur 26. Besök i augusti 2020. Omsättning av befintligt tegel och nytt tegel på plats.

Figur 27. Besök i oktober 2020. Väggen är åter putsad och valvbågen fri från äldre puts. Ny puts avviker i kulör.

Figur 28. Golvet i sakristians möte med passagen. Lägg också märke till äldre bake som sparats.

Figur 29. Detalj av golv och liten dörr på plats i passagen, september 2020. F

Figur 30. Passagen sedd utifrån och in. Vid besök i september 2020. Dörrarna är på plats och passagens insida putsad.

Figur 31. En stege har placerats ovan påträffad stentrappa, för att nå vinden.

Figur 32. Hösten 2020, väggen är spritputsad och färgprover framtagna. På bilden Tero med son. Även dörren har kommit på plats och målats med två strykningar.

Figur 33. Ett försök att fånga det fina valvet i passagen.

Figur 34. Arbetet avslutas tillfälligt i september 2020. Kvar är anfärgning av fasader och slutstrykning av dörrar samt markbeläggning utanför dörren.

Figur 35. Hösten 2020. Kyrkans entré har fortfarande inåtgående dörrar.

Figur 36. Dörren före vändning.

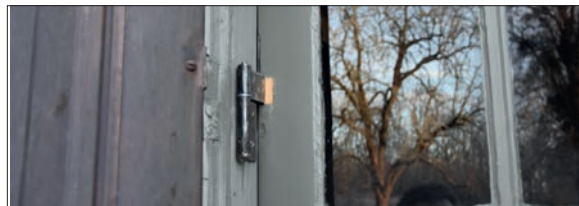
Figur 37. Slutbesiktning i december 2022. Västerportens inre dörrpar öppnas utåt och kortläsare är monterad.

Figur 38. Detalj av monterad kortläsare som sitter på dörrkarmen.

Figur 39. Detalj av ny sockel som monteras med spårskruv.

Figur 40. Detalj av gångjärn 2022-12-08.

Figur 41. Dörren sedd inifrån. Målning och återmontering av dörrlist återstår.

Figur 42. Slutbesiktning i december 2022. Dörrlisten skall återmonteras.

Figur 43. Detlj av ny textilförvaring i sakristian.

Figur 44. Ny utrymningsväg sedd från insidan. Till vänster i bild skymtar nya skåp för textilförvaring.

Figur 45. Korfönstret före montering av skyddsglas..

Figur 46. Skyddsglasat monterat.

Figur 47. Detalj av infästning med skruv.

Figur 48. Det nya skyddsglasat består av två delar. Detalj av den övre rutan.

Figur 49. Skyddsglas monterat.

Figur 50. Ny utrymningsväg i sakristian.

Figur 51. Slutbesiktning i december 2022. Resultatet blev bra.

Referenser

Ahlberg, Hakon & Björklund, Stefan 2000. Västmanlands kyrkor i ord och bild.
Kihlström, Bengt Ingmar 1983. Västerås-Barkarö kyrka. Nr 21. Västerås stifts kyrkobe-
skrivningskommitté.
Västerås-Barkarö socken. Kulturhistorisk byggnadsinventering. Västerås 1979.
Riksantikvarieämbetets antikvarisk-topografiska arkiv (ATA)
Västmanlands läns museums arkiv (VLM)

Tekniska och administrativa uppgifter

Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:	KM 19038
Landskap:	Västmanland
Län:	Västmanland
Kommun:	Västerås
Socken:	Västerås-Barkarö
Fastighetsbeteckning:	Barkaröby 1:17
Beställare:	Fredrik Lindblom, Västerås pastorat
Antikvarie:	Christina Andersson, Stiftelsen Kulturmiljövård
Entreprenörer:	Tero Kahelin vid Murarglädje AB och Jali Satta, vid TGA Bygg & Konsult AB Anders Häggström från S.I.S Industrisanering. Pär Blomström, snickare

